

1980/81:25

Måndagen den 17 november

Kl. 11.00

Förhandlingarna leddes av tredje vice talmannen.

1 § Anmälan om kompletteringsval till utskott

Anf. 1 TREDJE VICE TALMANNEN:

Moderata samlingspartiets partigrupp har som suppleant i utrikesutskottet under Allan Hernelius ledighet anmält hans ersättare Barbro Nilsson.

Socialdemokratiska riksdagsgruppen har som suppleant i jordbruksutskottet under Maj Britt Theorins ledighet anmält hennes ersättare Anita Modin.

Tredje vice talmannen förklarade valda till

suppleant i utrikesutskottet

Barbro Nilsson (m)

suppleant i jordbruksutskottet

Anita Modin (s)

2 § Justerades protokollet för den 7 innevarande månad.

3 § Meddelande om val av två riksdagens ombudsmän

Anf. 2 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att vid början av kammarens sammanträde onsdagen den 19 november kommer att anställas val av två riksdagens ombudsmän.

Måndagen den
17 november 1980

*Om den manuella
glasindustrin*

4 § Svar på interpellation 1980/81:20 om den manuella glasindustrin

Anf. 3 Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Lena Öhrsvik har frågat mig vilka åtgärder jag ämnar vidta för att riksdagens målsättning beträffande den manuella glasindustrin skall uppnås, vilka åtgärder som har vidtagits för att förhindra nedläggning av glasbruk sedan riksdagsbeslutet om målsättningen togs, vilka motiven var för avslag på ansökan om industrigarantilån från Pukebergs glasbruk, varför beslut ännu inte fattats med anledning av överklagat beslut om lån till Flygsfors glasbruk, hur jag ser på utvecklingen vid Målerås glasbruk och hur jag ser på de från de stora koncernerna fristående brukens framtidsmöjligheter.

Förhållandena inom den manuella glasindustrin har på regeringens uppdrag utretts av statens industriverk, som i augusti avlämnade rapporten Manuella glasbruk i strukturomvandling. I sin utredning bekräftar industriverket att den manuella glasindustrin är en bransch med betydande problem. Importkonkurrensen är avsevärd och ger branschen en svag utveckling på hemmamarknaden. En otillräcklig lönsamhet under en följd av år innebär samtidigt att branschen nu har begränsade möjligheter att av egen kraft genomföra de ansträngningar som skulle behöva göras, om avsättningen skall kunna ökas i önskvärd omfattning på exportmarknaderna. Investeringsbehovet bedöms vara relativt stort. Till branschens svaga konkurrenskraft bidrar även höga kostnader för arbetskraft och energi. Till allt detta kommer att branschens utveckling hämmas av bristen på kvalificerad arbetskraft.

Industriverkets utredning är dock samtidigt glädjande, eftersom den pekar på möjligheter att åstadkomma just vad riksdagen uttalat sig för, nämligen långsiktig konkurrenskraft inom branschen.

Industriverkets huvudrapport har remissbehandlats. En rapport om forsknings- och utvecklingsfrågor för den manuella glasindustrin avlämnades av industriverket i mitten av oktober och remissbehandlas f. n.

Jag räknar med att förslag rörande den manuella glasindustrin skall kunna föreläggas riksdagen inom ett par månader. Jag är därför inte beredd att i dag närmare diskutera vilken roll och utformning statliga åtgärder för branschen bör ha. En sådan diskussion blir enligt min mening mer meningsfull, om den baseras på regeringens konkreta ställningstaganden i dessa frågor.

I fråga om åtgärder för att förhindra nedläggning av glasbruk vill jag här nämna de stödinsatser regeringen gjort för Glasma AB och AB Lindshammars Glasbruk. Glasma tillverkar färdigblandad råvara, s. k. mäng, för hela glasindustrins behov och bör genom sin verksamhet kunna medverka till bättre arbetsmiljö och på sikt lägre investeringsbehov för enskilda glasbruk samt förbättrade förutsättningar för dessa att hålla sina råvarukostnader under kontroll och på en förhållandevis låg nivå. Investeringarna i Glasma

bygger i mycket stor utsträckning på statliga medel i form av lokaliseringsslån och avskrivningsslån. Problem i samband med inkörningen av anläggningen ledde emellertid till ett kraftigt rörelseunderskott hos Glasma under det första verksamhetsåret. Genom medverkan av regeringen sommaren 1980 i form av en eftergift av viss del av lokaliseringsslånet kunde verksamheten drivas vidare.

Lindshammars glasbruk med ett sjuttioal anställda genomförde våren 1979 ett ackord. Staten medverkade i denna rekonstruktion på olika sätt. Bl. a. beslöt regeringen att teckna statlig garanti för vissa lån för den fortsatta verksamheten. Därefter vidtagna rationaliseringsåtgärder har inom företaget lett till kostnadsminskningar och förbättrad effektivitet, men dessa positiva faktorer har med den marknadsbild som rått inte kunnat förhindra fortsatta förluster. Regeringen har nu återigen medverkat i en rekonstruktion för att möjliggöra en fortlevnad. Struktur- och sysselsättningspolitiska motiv utgjorde grunden för regeringens ställningstagande i detta fall.

Regeringen har nyligen prövat frågan om kapitaltillskott till Pukebergs glasbruk i Nybro AB. I detta fall kunde emellertid de struktur- och sysselsättningspolitiska motiven inte tillmätas samma betydelse. Också Pukebergs glasbruk rekonstruerades för ett par år sedan, men den negativa utvecklingen inom bolaget har inte kunnat brytas. Det återstår ännu att se om en för framtiden hållbar rekonstruktion av detta företag skall bli möjlig att genomföra. Statlig medverkan i rekonstruktioner av företag måste – oberoende av vilken bransch bolaget tillhör – bygga på en tilltro till att företaget skall ha möjligheter till en lönsam verksamhet utan fortlöpande extraordinära stödinsatser från statens sida.

I fråga om Flygsfors glasbruk fattade regeringen också nyligen sitt beslut. I den marknadssituation som föreligger för belysningsglas bedömde regeringen att ett återupptagande av verksamheten i Flygsfors inte är meningsfullt. Möjligheterna till lönsam verksamhet och därmed trygga arbetstillfällen i Flygsfors kunde inte anses föreligga. Tvärtom kunde arbetstillfällen inom andra företag i branschen hotas.

Målerås glasbruk har ca 25 anställda och ingår i Kosta Boda AB. Enligt vad jag har inhämtat har en arbetsgrupp bildats och en plan utarbetats för fortsatt verksamhet i ny form med de anställda som delägare. En ansökan om statlig lånegaranti för delfinansiering av projektet har inlämnats till utvecklingsfonden i Kalmar län.

Jag har vid en debatt i riksdagen nyligen – den 15 oktober 1980 – berört frågan om industriell verksamhet som tas över och drivs vidare av löntagarna. Som jag anförde vid detta tillfälle bör lösningar av detta slag kunna vara ett alternativ till andra företagsformer även i fortsättningen. Jag är således i princip positiv till att industriell verksamhet drivs med ett ökat ägarengagemang från de anställdas sida. I fråga om det enskilda fallet avseende Målerås glasbruk är jag dock inte beredd att avge någon bedömning.

Lena Öhrsvik har slutligen frågat mig hur jag ser på de fristående brukens framtidsmöjligheter. I vissa avseenden är det klart att de stora koncernerna har vissa fördelar framför de små fristående bruken. Jag tänker då på

exempelvis resurser att åstadkomma en slagkraftig marknadsföring, särskilt på exportmarknaderna, produktutveckling och utnyttjande av vissa stordriftsfördelar i produktionen. De mindre enheterna har dock också många fördelar, bl. a. i sådana avseenden då närheten mellan människorna i företaget ger påtagliga positiva effekter. Små enheter kan allmänt sett uppvisa större flexibilitet. De kan också ha förmåga att ta till vara marginella delar av marknaden som inte passar för de stora enheterna. Inslaget av hantverksmässighet inom glasbranschen innebär vidare att verksamheten väl lämpar sig för tillverkning även inom mindre enheter. Det ligger således både fördelar och nackdelar i glastillverkning i mindre skala. Min bedömning är således att de små fristående glasbruken på det hela taget har lika goda förutsättningar för framtiden som de stora koncernerna.

Anf. 4 LENA ÖHRSVIK (s):

Herr talman! Anledningen till min interpellation var att jag ville ha en seriös och konstruktiv debatt *innan* regeringen låst fast sig beträffande förslag med anledning av glasutredningen. Eftersom denna utredning varit på snabbremiss räknade alla med att en proposition skulle läggas fram i höst. När nu propositionsförteckningen visade att det inte skulle komma något förslag i höst, tog jag tillfället i akt att begära en del besked av industriministern.

Svaret visar att regeringen inte har en tanke på att lyssna *innan* man bestämmer sig. När ni sedan väl bestämt er i regeringen är det ju omöjligt att åstadkomma minsta lilla förändring. Jag vill påpeka att jag inte har begärt några konkreta besked om vad propositionen kommer att innehålla. Jag vill bara veta vilka åtgärder industriministern ämnat vidta för att riksdagens målsättning beträffande den manuella glasindustrin skall uppnås.

Ett besked får jag, och det är att förslag kommer inom ett par månader. Och det är ju bra att man inte dröjer för länge. Men den stora frågan kvarstår ju, nämligen hur man skall nå målet bevarad sysselsättning.

Jag och många med mig anser att utredningen inte har följt sina direktiv och att det följaktligen måste vara svårt att med den som grund lägga fram ett förslag. Därför ville jag veta vad industriministern tänker göra nu. Därför ville jag ha en diskussion nu. Därför ville jag gärna skicka med några synpunkter nu.

Det är stor oro i branschen. Tyvärr har utredningen inte kunnat skingra denna oro, utan har tvärtom förstärkt den. Man får ju klartecken att skära ner med 360 anställda. Märker inte Nils Åsling människornas besvikelse och deras oro för sina jobb och för sin bygd?

Vi kan ta Flygsfors som ett belysande exempel. Jag var i lördags kväll på Flygsfors socialdemokratiska förenings 50-årsjubileum. Denna förening bildades på bruket strax efter dess start. Sitt 40-årsjubileum firade man i skuggan av 1970 års kris. Den löstes, och bruket kunde fortsätta. Föreningens 50 år firar man sedan ugnarna har släckts. Jag träffade några av de glasbruksarbetare som var med från början. Stämningen var mycket bitter. Deras livsverk suddades ut genom ett penndrag i industriverket i

november 1979. Beslutet överklagades till regeringen. Svaret har ännu inte nått de anställda, men industriministern säger ju i dag att man bestämt sig för att säga nej till begäran om stöd. Och det är kanske inte så svårt att säga nej nu, när ugnarna sedan länge är släckta, när alla inventarier och själva fastigheten sålts på auktion och när folk har fått ge sig iväg för att försöka få annat jobb.

Handläggningen av detta ärende tycker jag är en skandal. Att inte få besked alls måste ju vara det mest psykiskt påfrestande som kan drabba människor.

Industriministern påstår att arbetstillfällena inom andra företag kunde ha hotats. Vilka då? Det finns ju bara ett belysningsglasbruk till i Sverige. Det fanns marknadsundersökningar och lönsamhetskalkyler gjorda som var klart positiva. Samhällsekonomiskt innebar det en förlust på ett par miljoner att inte driva bruket vidare.

Pukebergs glasbruk är ett annat exempel. Man begärde ett lån på 2 miljoner för att kunna fortsätta driften. Banken ställde upp, och utvecklingsfonden tillstyrkte. Avslaget från regeringen ledde till omedelbar konkurs. Staten förlorar nu tidigare satsat kapital samt den lönegaranti som gäller under uppsägningstiden. Det rör sig alltså om en statlig förlust på mer än vad man begärde i lån. Vid den rekonstruktion som pågår vågar man över huvud taget inte kalkylera med statligt stöd. Man har ju sett hur det gick i Flygsfors med ett års väntan på besked.

Kosta Boda-koncernen är ett tredje exempel. Korttidsveckla är på gång, och detta tror man på många håll bara är en början till något ännu värre. En äldre erfaren glasarbetare från Boda ringde mig i går och undrade om man tänkt lägga ner hela bygden däromkring. Gransjö såg har nyss fått avslag på begäran om statligt stöd, och så kommer dessa signaler från Kosta Boda. Gör något! bad han.

Den levande landsbygden och de små orternas existensberättigande, är det historia för centerpartiet? Jag har svårt att tro att dessa målsättningar finns kvar. Ni har haft flera tillfällen att i praktisk handling visa om ni fortfarande har dem kvar enbart när det gäller den bygd som jag representerar, men ni har inte tagit dem i akt.

En sak har i alla fall glasutredningen klart visat, och det är att ett bibehållande av den företagsstruktur som fanns vid årsskiftet 1979–1980 ger ett högre bidrag till samhällsekonomin än utredningens eget förslag om en s. k. marknadsanpassad utveckling – som ju egentligen innebär en avveckling. Det är alltså billigast för samhället, om man nu får uttrycka sig så krasst, att människorna får behålla sina jobb i glasindustrin. Ändå lämnar man ifrån sig ett förslag som innebär nedskärningar. Detta är högst anmärkningsvärt.

Riksdagen hade en klar målsättning om bibehållen sysselsättningsnivå när man våren 1979 beställde en utredning. Brukligt är ju då att man lämnar förslag på hur man skall uppnå de mål som satts upp. De politiska avvägningarna när det gäller vad som är möjligt eller omöjligt skall ju politikerna göra, inte industriverket.

Måndagen den
17 november 1980

*Om den manuella
glasindustrin*

De avsteg från direktiven som gjorts har kritiserats hårt i remissvaren bl. a. från samtliga tre fackförbund (Fabriks, SIF, SALF), samtliga fem inblandade kommuner (Nybro, Emmaboda, Lessebo, Uppvidinge, Finspång) och länsstyrelserna i Kalmar och Östergötlands län. Det är ju inte precis instanser som man kan bortse ifrån.

Även om Nils Åsling inte vill diskutera framtiden, måste jag få fråga en sak. Anser industriministern att utredningens förslag ligger i linje med direktiven?

Jag tänkte sedan gå över till några konkreta råd. Vid de kontakter som jag har haft med företrädare för de anställda har det visat sig att man anser att det viktigaste är att få till stånd snara insatser när det gäller export och import. De små företagets behov av stöd beträffande exporten skulle kunna tillgodoses av ett delvis statligt ägt exportbolag, som på sikt kunde utvecklas till att handla med även andra svenska kvalitetsprodukter, t. ex. hemtextilier och möbler. LO har föreslagit detta i samband med en tidigare utredning.

Importen är ett stort problem. I år har importvärdet för första gången överstigit exportvärdet. Importen består inte längre av bara hushållsglas utan också av prydnadsglas. T. o. m. Svenska glasbruksföreningen och Svenska arbetsgivareföreningen är oroade. Att de anställda är bekymrade är ju självklart. Kommunen har också i sina remissvar tagit upp just importen. Jag tror att det finns skäl att allvarligt överväga om det finns något att göra härvidlag.

När det gäller de fackliga representanternas förslag om ett utvecklingsbolag finns det många skäl som talar för att man närmare bör se på detta. Jag tror att det vore bra om industriverket tillsammans med fackförbunden kunde få i uppdrag att närmare utveckla ett gemensamt förslag.

Miljön är ett annat problem, och då gäller det både den inre och den yttre miljön. De små företagen har mycket svårt att klara kraven när det gäller t. ex. utsläpp i vatten och luft. Kan staten göra något ytterligare på detta område?

Att stödja forskning, utveckling och utbildning behöver väl inte vara så kontroversiellt. I remissvaren finns det vissa konkreta förslag om t. ex. vidareutbildning och högskoleutbildning.

En viktig fråga när man bedömer lönsamheten är hur skuldsatt ett företag är. Det framgår ganska klart att glasbruksföretagen är oerhört skuldsatta och att räntorna är betungande. Det blir då lätt så, att investeringar och teknisk förnyelse blir eftersatta. Borde man inte undersöka möjligheterna att helt eller delvis skriva av de statliga lånen och kombinera detta med att de anställda står för ägandet. Det är ju en modell som har använts vid Lindshammars Glasbruk – det finns kanske möjligheter att använda den på fler ställen.

En annan fråga som tas upp i något av remissvaren är prissättningen. I handeln sätter man alltså priset genom att göra procentuella påslag. Med tanke på att de svenska produkterna är dyrare i utgångsläget blir skillnaderna bara större och större. Statens pris- och kartellnämnd, som har tagit upp

denna fråga, menar att man skulle kunna se över prissättningen.

Dessa, enligt min mening, nödvändiga ytterligare överväganden borde kunna göras ganska snart – ja, de måste för resten göras snart. Annars blir det omöjligt att nå målet beträffande sysselsättningsnivån. Jag vet att industridepartementet är hårt ansträngt, men ingen bransch får anses för liten eller för obetydlig för att inte behandlas med respekt och känsla för de enskilda människornas situation. Dessutom har vi här att göra med ett månghundraårigt kulturarv, vilket borde leda till besinning bland de för branschen ansvariga. Det vore välgörande om industriministern omedelbart toge avstånd från utredningens förslag om nedskärningar. Annars tolkas förslaget som att det skulle vara sanktionerat av regeringen, varför det är fritt fram för ytterligare nedläggningar. Säg ifrån nu, Nils Åsling: Här läggs det inte ned ett enda ytterligare bruk. Ryt till, så att det hörs ända ned till Småland.

Anf. 5 INGEGÄRD OSKARSSON (c):

Herr talman! Den svenska glasindustrin är inte en stor och betydande industri mätt med hela landets mått. Den svarar inte för mer än 0,1 % av den samlade industriproduktionen i landet. Det kan man bl. a. läsa i den glasutredning som Lena Öhrsvik nyligen talade om. Mätt med det måttet kan glasindustrin kanske verka betydelselös. Men ser man till dess betydelse för de orter där den finns, får man en helt annan bild.

I Lessebo kommun i Kronobergs län arbetar t. ex. 40 % av de industri-sysselsatta inom glasindustrin, och i mindre orter, där glasbruket är den enda industrin, är procentsatsen betydligt större.

Både lokalt och regionalt inom Kronobergs län är man beroende av att glasindustrin får hjälp och stöd för att klara dagens svårigheter och omställningarna för framtiden.

Vid nedläggningar och förändringar av driften drabbas både enskilda och samhället hårt. Finns det inget annat arbete att tillgå inom rimligt avstånd, kan man förstå den förtvivlan som många då ger uttryck för.

Det är inte bara själva bruket som försvinner vid en nedläggning, utan hela brukssamhället förändras eller dör ut. Det finns inte längre något underlag för service, och de som bor kvar får det betydligt svårare när underlaget för skolor, sjukvård, handel m. m. försvinner.

De förändringar som sker i dag är ingen ny företeelse. Tyvärr har glasindustrin kämpat med minskad lönsamhet under både 1960- och 1970-talen.

Perioden 1965–1975 minskade t. ex. antalet anställda med 1 280 personer från ca 4 000 till 2 722, och många bruk lades ner. Förändringarna har fortsatt, och nu är man nere i ungefär 2 000 anställda vid ett 20-tal bruk.

Nu är det viktigt att man försöker sätta broms på minskningarna. Varken det småländska hantverk som den manuella glasindustrin representerar eller de bygder som det lever i klarar en ytterligare stor minskning.

Det är inte enbart en fråga om att rädda jobb. Det är också en fråga om att rädda en hantverksmässig och konstnärlig produktion med fina traditioner – ett unikt inslag i den svenska industrin. Alla de turister som besöker

glasbruken utgör ett bevis på att detta hantverk uppskattas. Turismen är också en betydelsefull del i brukssamhällets liv.

Det är dessutom fråga om att rädda några av vårt lands mest levande kulturbygder. Av tradition är glasarbetarna hårt knutna till glasbruksorten. Att bevara de små glasbruksorterna med boende och arbete i nära samband är därför viktigt.

En strukturomvandling behöver inte betyda en neddragning. Och det stöd som behövs för att genomföra den strukturomvandling som är nödvändig för att glasindustrin skall bli lönsam igen är ringa om man jämför med vad andra orter och branscher erhållit.

Givetvis kan inte någon bransch räkna med att på sikt driva en olönsam verksamhet med skattemedel. Men om man genom stöd under t. ex. tre år kan klara omställningarna och leva kvar, så måste det vara väl använda pengar – särskilt när det rör sig om små summor i förhållande till många andra stödåtgärder.

Som industriminister Åsling påpekat i sitt interpellationssvar har inte de stora koncerner som bildats haft bättre lönsamhet genomgående än många av de fristående bruken. De små bruken är bl. a. mycket mer flexibla och kan därigenom vara konkurrenskraftiga. Både större och mindre glasbruk är, som jag ser det, nödvändiga för att möta framtiden inom den manuella glasindustrin.

I den proposition som snart skall komma hoppas jag att även de små enheterna får ett stöd som ger dem möjlighet att leva vidare. Vad de behöver är bl. a. ett betydligt ökat stöd till exportsatsningar. Exporten av glas är liten, och det behövs inte någon stor procentuell ökning av den för att förbättra resultaten inom glasindustrin. Ett stöd som även ger de små enheterna möjlighet att öka sin exportförsäljning är därför betydelsefullt.

Även om omfattningen av exporten är liten, ger vårt handblåsta glas stor goodwill åt Sverige. Svenskt glas och, låt mig också säga det, svensk hemslöjd, båda unika hantverk, är det som många känner till om Sverige och frågar efter vid besök här. Det vittnar de många utländska besöken vid glasbruken och i hemslöjdsaffärerna om.

En samordning av exportsatsningarna för de mindre bruken är nödvändig för att ge dem en rejäl chans på exportmarknaden.

Även ett riktat regionalpolitiskt stöd till de mindre glasbruksorterna som förlorat sysselsättning på grund av omställningar och nedläggningar behövs.

Industriministern betonar i svaret värdet av de små enheterna och säger att de har lika stora förutsättningar för framtiden som de stora koncernerna.

Det är min förhoppning att det i den kommande propositionen om stöd till den manuella glasindustrin, trots alla de problem man i dag brottas med, skall finnas förutsättningar för en fortsatt drift och utveckling både för de koncerner som har bildats och för de fristående bruken.

Anf. 6 Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Lena Öhrsvik tycker att jag inte har visat någon beredvilighet att lyssna till debatten, innan propositionsskrivandet har gått in i ett avgörande skede.

Jag har i varje fall försökt svara på Lena Öhrsviks frågor, och jag lyssnar med omsorg på de argument som här i kammaren nu och tidigare har redovisats till glasindustrins fromma.

Jag vill också säga – därvid kan jag hålla med Ingegärd Oskarsson – att vi alla är besjälade av en ambition att rädda den förnämliga hantverkstradition som finns i den manuella glasindustrin. Vi är i industridepartementet också väl medvetna om vilken betydelse de manuella glasbruken har på sina orter – orter som ofta är små och har relativt begränsade möjligheter till alternativ sysselsättning.

Nu tillhör det ju det parlamentariska arbetets rutin att man i regeringskansliet får lägga fram sina förslag i form av propositioner. Under tiden som regeringen lyssnar, överväger remissinstansernas analys av utredningen och gör sina egna bedömanden av utredningar, så kan man också vänta kammarens respekt och förståelse för att man inte ger sig in i en detaljdiskussion. Jag tycker att Lena Öhrsvik här liksom i andra sammanhang skall respektera den arbetsformen att så länge arbetet med en proposition pågår kan man också få acceptera att redovisningen från regeringskansliet blir ganska begränsad.

Självfallet är jag därmed inte beredd att här i dag göra någon allmän värdering av SIND:s utredning, utöver att den i sin sakredovisning av branschens situation har påtagliga kvaliteter och är värd ett noggrant studium. När det sedan gäller de föreslagna åtgärderna återkommer jag alltså till ett ställningstagande i det avseendet.

Skulle man från regeringskansliets sida innan propositionen framläggs gå ut och – som Lena Öhrsvik kräver – ta avstånd från eller kommentera utredningar, skulle hela utredningsväsendet i själva verket vara ganska meningslöst.

Jag går sedan in på substansen i Lena Öhrsviks inlägg. Det innehöll ett krav på någon form av nytt subventionsförfarande i branschen eller alternativt att man från regeringens sida skulle släppa kravet på att de insatser staten gör på sikt skall bli lönsamma. Jag undrar om Lena Öhrsvik har sitt parti bakom sig i det ställningstagandet. Jag avvaktar med intresse socialdemokratins fortsatta agerande. Om vi ger oss in i ett förfarande med permanenta subventioner, hamnar vi naturligtvis – i den här branschen liksom i andra branscher – i en på lång sikt ohållbar situation. Vi måste faktiskt även i den här branschen kräva att de insatser vi gör är realistiska på så sätt att de företag som åtnjuter insatserna förr eller senare kan uppnå lönsamhet och på den vägen kunna erbjuda säkra jobb.

Jag fattar det också så, att Lena Öhrsvik förespråkar någon form av importrestriktioner som ett komplement till mera permanenta subventioner. Jag vill bestämt varna för detta system av importrestriktioner, som gång efter annan har aktualiserats av socialdemokratin. När det gäller den manuella

glasindustrin vill jag peka på att importen av hushålls- och prydnadsglas i dag främst kommer från EG eller från länder som Sverige har handelseavtal med. 25 % kommer från Frankrike, 15 % kommer från Finland och 13 % kommer från Storbritannien. Skulle vi som Lena Öhrsvik förespråkar aktualisera importrestriktioner i det här sammanhanget, skulle det alltså vara i strid med de handelspolitiska avtal som vi har ingått. Det socialdemokratiska resonemanget på detta område möter vi gång efter annan, men det finns anledning för Lena Öhrsvik att precisera sig litet mera här, så att vi vet vad hon avser med sitt tal om importrestriktioner.

Får jag till sist, närmast som en kommentar till Ingegärd Oskarssons inlägg, säga att vi är medvetna om att det marknadsmässigt fortfarande finns en del att vinna på exportmarknaderna. Vi kommer naturligtvis att i den kommande propositionen noga överväga vilka nya exportsatsningar vi kan göra. Vi kommer då naturligtvis också att se till att de exportsatsningar som görs blir möjliga att utnyttja även av de mindre bruken. Jag vill vidare hänvisa till den betydande och för industripolitiken ganska unika insatsen i Glasta, som framför allt är ägnad att stärka de mindre bruken och över huvud taget höja den tekniska och den arbetshygieniska standarden i den manuella glasindustrin – det är ju en insats som är värd att notera i det här sammanhanget.

Anf. 7 LENA ÖHRSVIK (s):

Herr talman! Jag skall bara rätta till ett missförstånd: jag var inte ute efter några permanenta subventioner annat än möjligen på exportsidan.

Vad jag däremot tog upp var en typ av engångssatsning, att man skulle se på de statliga lånen och möjligheterna att skriva ner eller skriva av dem. Det var en av de viktiga bitar som jag tog upp.

Frågan om importrestriktioner har inte bara jag utan även Glasbruksföreningen och Svenska arbetsgivareföreningen tagit upp. De är alltså oroade för exporten, och de har i sina remissvar lovat att återkomma med mera konkreta förslag om hur dessa restriktioner skulle utformas. Jag kan inte så mycket om importrestriktioner, utan jag har bara hänvisat till att det kunde finnas anledning att överväga, om man på den vägen kunde komma fram till bättre lönsamhet för branschen. Det finns ju ändå sådana restriktioner i andra länder för att skydda hemmamarknaden där.

Vad som sades om det parlamentariska livet och om respekt och förståelse för att regeringen vill överväga sina förslag i lugn och ro är i och för sig riktigt, men att inte ta avstånd från utredningens förslag innebär konkret att förslaget är sanktionerat. Ute i landet tas det beskedet emot på det sättet att regeringen accepterar nedskärningar med 360 personer – det uppfattas faktiskt så. Därför tycker jag att det hade varit bra om industriministern hade haft någon uppfattning om huruvida man har följt sina direktiv eller inte. Det måste väl industriministern kunna uttala, med tanke på att han själv har skrivit direktiven och att han har läst resultatet. Jag tycker inte att man föregriper de konkreta förslagen om man redovisar en uppfattning om hur utredningen har lyckats i sina ansträngningar.

Anledningen till att det förekommer så många debatter om den här branschen och till att man inom branschen känner så mycken oro är att den är så koncentrerad till de här fyra kommunerna omkring den ort där jag bor. 90 % av branschen är koncentrerad dit. I regel ligger bruken på en mycket liten ort. Det gör att minsta lilla förändring i branschen får väldigt stora både sociala och ekonomiska konsekvenser. Sedan den förra utredningen 1976 har antalet anställda minskat med ca 700. Det gör 28 %. Utvecklingen mot att behålla enbart två stora bruk tycker jag är en katastrof ur såväl samhälls-ekonomisk som social och hantverksmässig synpunkt.

Frågan om stödets omfattning tog jag inte alls upp, men det finns kanske skäl att göra det. Många av remissinstanserna har påpekat att det är för låg ambition. Bl. a. har kommunerna, länsstyrelsen och Glasbruksföreningen sagt det. Dessa instanser anser att det borde ske en ökning på vissa punkter.

Det regionalpolitiska stöd som är föreslaget har man bedömt välvilligt, men man har sagt också om detta stöd att det ligger på en för låg nivå. Nu undrar jag om man möjligen kunde bryta ut detta stöd, som inte har direkt samband med de andra stöden, och få fram det snabbare på något sätt. Det skulle ha betydelse för att rätta till de misstag som redan är begångna. Det vore intressant att höra vilka synpunkter industriministern har på en sådan tanke.

Sambandet med turismen har tagits upp i många av remissvaren. Det är ganska många i området som är sysselsatta i turistnäringen. Man gör nu satsningar centralt, regionalt och lokalt för att utveckla turismen. Den har mycket stark anknytning just till glasindustrin. Om man accepterar en utveckling där de mindre bruken på löpande band läggs ned försvinner en viktig del av underlaget för turismen. Det är kulturen och hantverket som turisterna söker. Därför tycker jag i alla fall att det skulle vara väldigt bra om industriministern kunde ha någon uppfattning om vad som får hända och inte får hända i glasindustrin.

Anf. 8 Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Jag är litet besviken på Lena Öhrsvik. Efter hennes första inlägg var jag beredd på att få betydelsefulla råd om hur propositionen skulle utformas. Jag slog mig alltså ned här i bänken för att verkligen lyssna intensivt till förslag om lösningar på branschens problem. Nu har jag fått klart för mig att inga subventioner är aktuella. Närmast skulle det vara fråga om engångsinsatser. Det är saker och ting som vi fortlöpande prövar när det gäller denna bransch. I den stödform som engångsinsatserna utgör ligger att man också förutsätter att de företag som blir föremål för dessa insatser kan uppvisa lönsamhet på sikt. Så till vida är Lena Öhrsvik och jag helt överens om hur stödssystemet kan utformas. Detta är ingen nyhet.

Sedan ställde jag en fråga när det gäller talet om importrestriktioner. Lena Öhrsvik erkände att hon på den punkten inte hade några konkreta förslag. Hon sade att det finns intresse för detta i branschorganisationen. Vi vet att det alltid finns ett sådant intresse. Branschorganisationer ser till sitt eget

intresse, men riksdagen och regeringen borde också se till näringslivets intressen totalt och fästa en viss vikt vid vad våra internationella handelsavtal förpliktigar oss till. Där finns, som jag ser det, inte utrymme för någon importrestriktion, i synnerhet inte som den allt övervägande kvantiteten av importglas kommer från länder som vi har tecknat handelsavtal med.

Summan av detta blir alltså att vad Lena Öhrsvik uppehållit sig vid är ganska allmänt hållna önskemål. Jag skall naturligtvis ha med dessa i det fortsatta propositionsarbetet, men det förekom föga av nytänkande i sammanhanget – det vill jag slå fast.

Sedan vill Lena Öhrsvik att jag skall ta avstånd från SIND:s utredning. Det tänker jag inte alls göra. SIND har följt direktiven. Utredningen har arbetat med tre handlingsalternativ – bevarad sysselsättning i branschen, marknadsanpassad utveckling utan branschstöd och marknadsanpassad utveckling med branschstöd. Sedan har man fört en diskussion utifrån dessa tre handlingsalternativ och stannat för ett. Men det återstår för regeringen liksom för remissinstanserna att förutsättningslöst värdera utredningen och dess rekommendation. SIND har alltså klarat sitt utredningsuppdrag på ett sätt som inte kan föranleda någon anmärkning.

Anf. 9 LENA ÖHRSVIK (s):

Herr talman! Jag vill rätta till ytterligare ett missförstånd – jag ber om ursäkt om jag uttryckt mig litet slarvigt. Det var alltså de permanenta subventionerna som vi diskuterade. Jag sade inte att vi inte skulle ha några subventioner alls – det är ganska klart att vi skall ha sådana, den frågan har vi diskuterat många gånger tidigare.

Jag tycker att det var litet orattvist av industriministern att säga att det var fråga om allmänt hållna önskemål. Industriministern har t. ex. inte sagt någonting alls om förslaget om ett utvecklingsbolag som skulle kunna gripa in i en krissituation, eventuellt gå in som ägare tills företaget möjligen kan tas över av löntagarna. Detta med att löntagarna tar över en verksamhet är ju en intressant utveckling, och den vet jag att industriministern också är intresserad av. Ett utvecklingsbolag skulle kunna vara ett led i en sådan övergång, som i dag är svår att åstadkomma eftersom man är väldigt osäker under den tid då man håller på att planera.

Jag fick i alla fall ett besked till slut: SIND har följt sina direktiv. Att industriministern tycker det gör mig ganska besviken. Riksdagen hade en hög och fin målsättning – både konkurrenskraft och en bevarad sysselsättning i branschen. Med industriverkets förslag accepterar man en neddragning med ytterligare 360 anställda. Jag kan inte se att detta stämmer. Det framgår av en del remissvar, bl. a. från de fackliga organisationerna, att branschen behöver en viss nivå för att kunna överleva och för att kunna rekrytera yrkeskunnigt folk. Man anser att man redan nu befinner sig under den nivån och att man snarare skulle behöva utveckla än avveckla.

Anf. 10 Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Får jag till sist konstatera att Lena Öhrsvik inte förespråkar permanenta subventioner. Det tackar jag för. Därmed tycker jag att vi har kommit en bit på vägen i vår diskussion. Att man inte accepterar permanenta subventioner innebär att man ansluter sig till synsättet att de insatser som görs skall syfta till att skapa lönsamhet och realistiska överlevnadsmöjligheter för företagen. Jag kan alltså ännu en gång konstatera att Lena Öhrsvik och jag är överens om den viktiga huvudprincipen i stödet till glasindustrin.

Sedan har Lena Öhrsvik inte vidare kommenterat detta med importrestriktioner, och det tycker jag är klokt.

Jag är mycket positiv till löntagarövertagande, s. k. arbetskooperativ, inom glasindustrin. Vi måste pröva alla vägar för människors engagemang i arbetslivet – vi har i vårt land inte råd att avstå därifrån. Men när man går in för arbetskooperativformen är det viktigt att se till att företaget har en rejäl chans till överlevnad, så att man inte inom svenskt näringsliv skapar ett B-lag med lägre betalningsförmåga när det gäller löner etc. än andra företag. Därför kommer vi även fortsättningsvis, när vi överväger löntagarövertagande av företag, att i omsorg om de anställda noga granska om det finns en realistisk chans för företaget att överleva. Annars ökar man faktiskt bara problemen för de anställda, som då inte bara blir anställda i utan också ägare till företag med problem.

Riksdagen har angett en målsättning – det är riktigt. Den målsättningen har varit föremål för utredningens diskussion och analys. Utredningen har tagit sig friheten att "tycka till" om denna målsättning och värdera den, och jag tycker att det är en utrednings uppgift. Sedan återstår det för beslutsfattarna – i första hand regeringen och i sista hand riksdagen – att ta ställning till de förslag som läggs fram. Diskussionen härom kanske vi kan återkomma till i ett senare sammanhang.

Anf. 11 LENA ÖHRSVIK (s):

Herr talman! Bara några ord till om importen. Jag tycker fortfarande att man skall överväga om det finns någon möjlighet att göra någonting på den sidan. Det är inte bara Glasbruksföreningen, Svenska arbetsgivareföreningen och de anställda som har tagit upp denna fråga. Jag kan anföra ett annat exempel: Uppvidinge kommun har tagit upp frågan i ett avsnitt i sitt remissvar. Det är en kommun som väl står industriministern ganska nära, eftersom den är styrd av centerpartiet. Där tycker man tydligen också att det vore idé att i alla fall titta på möjligheten, för man är oroad för sin bransch och sina små orter.

5 § Föredrogs och hänvisades

Proposition

1980/81:73 till socialförsäkringsutskottet

Nr 25

Måndagen den
17 november 1980

Anmälan av interpellationer

6 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1980/81:115 till finansutskottet

1980/81:116 till försvarsutskottet

1980/81:117 till näringsutskottet

7 § Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkanden 1980/81:3–6

Skatteutskottets betänkande 1980/81:6

Justitieutskottets betänkanden 1980/81:2 och 3

Utrikesutskottets betänkanden 1980/81:1–6

Försvarsutskottets betänkanden 1980/81:1–8

Kulturutskottets betänkanden 1980/81:10 och 11

Utbildningsutskottets betänkanden 1980/81:1–7

Jordbruksutskottets betänkanden 1980/81:3–5

8 § Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställningarna 1980/81:43–47

9 § Anmäldes och bordlades

Proposition

1980/81:62 om ändring i datalagen (1973:289)

10 § Anmäldes och bordlades

Civilutskottets betänkanden

1980/81:3 om en överenskommelse angående Sölvbackaströmmarna (prop. 1980/81:26)

1980/81:4 om övergångsreglerna vid produktionskostnadsbelåning

11 § Anmälan av interpellationer

Anmäldes och bordlades följande interpellationer som ingivits till kammarkansliet

den 17 november

1980/81:48 av *Ingvar Carlsson* (s) till statsrådet Georg Danell om regeringens handläggning av plan- och byggnadsärenden:

Förslag till en ny bygglag har varit föremål för remissbehandling, och enligt uppgift sker nu en överarbetning i kanslihuset. Det torde råda stor enighet om att det är befogat med såväl ändringar i sak som åtgärder syftande till en snabbare och enklare handläggning.

Däremot är det inte rimligt att det ansvariga statsrådet föregriper lagstiftningen genom godtyckliga politiska beslut på departementsnivå. En

sådan utveckling är allvarlig på flera sätt. Regeringens beslut skall ju vara mönsterbildande för kommunerna och länsstyrelserna. Därför är det viktigt med en konsekvent och saklig handläggning. Allt annat skapar osäkerhet och tveksamhet hos både allmänhet och ansvariga myndigheter.

Det är givetvis också viktigt att en ändrad inriktning av besluten i plan- och förköpsfrågor bestäms i demokratisk ordning. Den nuvarande lagstiftningen har tillkommit efter beslut i riksdagen, och eventuella ändringar skall ske efter beslut i den lagstiftande församlingen. Brott mot denna regel tillhör de allvarligaste förmyndelser en regering kan göra sig skyldig till. Många har emellertid uppfattat det så att regeringen ändrat inriktning av politiken i fråga om plan- och förköpsfrågor utan att denna ändrade inställning varit föremål för prövning och beslut i riksdagen.

En annan viktig rättstrygghetsfråga i sammanhanget är att ansvariga myndigheter bereds tillfälle att yttra sig innan regeringen fattar sina beslut. Det är viktigt för att ett allsidigt underlag skall föreligga men också därför att det ger berörda parter ytterligare möjlighet att utveckla sina synpunkter.

Med stöd av det anförda hemställer jag att få ställa följande frågor till statsrådet Danell:

Har regeringen ändrat principer och praxis som tidigare gällt i plan- och byggnadsärenden?

Gäller fortfarande de riktlinjer för den fysiska riksplaneringen som beslutats av riksdagen?

Har antalet avslag på kommunernas ansökningar om förköp ökat under senare tid?

Har principerna för remiss av ärenden i byggnads- och planfrågor till ansvariga myndigheter omprövats av regeringen?

1980/81:49 av *Carl-Henrik Hermansson* (vpk) till handelsministern om svenska företags medverkan i internationella karteller:

Internationella karteller har under flera årtionden spelat en viktig roll i den kapitalistiska ekonomin. De har delat upp marknader mellan sig, fördelat anbudsförfaranden, höjt och hållit uppe priserna, krossat konkurrenter med gemensamma åtgärder. Syftet har varit att befordra de samverkande företagens intressen och öka vinsterna på konsumenternas bekostnad. De internationella kartellerna förkläds ibland som branschorganisationer, men verksamhet och syften är desamma.

Även om transnationella företag spelat en växande roll under efterkrigstiden har internationella karteller alltjämt stor betydelse. De utövar i internationell skala en privat beskattningsmakt och en allmän påverkan på den ekonomiska utvecklingen som strider mot folkstyrets princip och försvårar regeringarnas och parlamentens verksamhet.

Ofta är det tillgängliga materialet om de internationella kartellernas verksamhet knapphändigt, eftersom denna så mycket som möjligt döljes för offentlig insyn. Nyligen har emellertid i Förenta staterna ett rikhaltigt material framlagts som belyser verksamheten inom den sedan 1930

Måndagen den
17 november 1980

Anmälan av interpellationer

verksamma internationella el-kartellen (International Electrical Association: A Continuing Cartel, rapport framlagd för den amerikanska kongressens Committee on Interstate and Foreign Commerce, juni 1980). Ett utförligt referat har givits i en artikel av professor Gunnar Adler-Karlsson i Dagens Nyheter den 13 november 1980.

Enligt referatet i DN bestod kártellen 1977 – och sannolikt år 1980 – av 55 medlemsföretag. Det fanns tio olika underavdelningar för t. ex. ångturbiner, ångturbindrivna generatorer, vattenturbindrivna generatorer, kondensatorer, transformatorer, gasturbingeneratorfabriker osv. Det svenska storföretaget ASEA uppges ha blivit medlem i IEA runt årsskiftet 1937-1938, när de västtyska storföretagen inom elbranschen dominerade kartellen. 1977 var ASEA medlem i sex av de tio sektionerna. ASEA:s dotterföretag Stal-Laval var registrerat som medlem i tre av de fyra övriga sektorerna och NOHAB samt Karlstads Mekaniska Werkstad (KMW) i den sista. Både Wallenberggruppen och Johnsongruppen deltar alltså i kartellen.

Gunnar Adler-Karlsson skriver: "Det finns inga uppgifter om vad de amerikanska företagen tjänar på sin exklusiva marknad i USA eller Asea och KMW på sin i Sverige. Det enda de amerikanska forskarna uppskattar är vinsterna på den gemensamma delen av världsmarknaden.

År 1977 uppgick denna i värde till knappt tio tusen miljoner svenska kronor. Överpriserna uppskattas till 15 à 25 procent. Är uppskattningen riktig innebär detta en årlig privatbeskattning av kunderna på mellan 1 200 och 2 000 miljoner svenska kronor, kanske 2 500 miljoner.

Från andra kartellstudier vet man att dessa överpriser sedan växer i produktionsled efter produktionsled. Den verkliga kostnaden för de slutliga konsumenterna blir därför avsevärt högre. Varje gång vi betalar våra elräkningar betalar vi också en skatt till Aseakartellen. Utan att vi vet om det."

Professor Adler-Karlsson påtalar också den svenska statens roll i sammanhanget genom att det delvis statsägda Asea-Atom indirekt är knutet till kartellen, då två av dennas sektioner också kontrollerar atomkraftsutrustning. Det statliga Vattenfall är vidare en av ASEA:s största kunder. Dessa sammanhang uppges delvis bli behandlade i en inom statens pris- och kartellnämnd pågående utredning.

Frågan om Sverige, svensk ekonomisk utveckling, de svenska konsumenternas ställning osv. måste emellertid ställas i ett vidare sammanhang. IEA är inte den enda internationella kapitalistiska kartellen, ASEA, KMW etc. inte de enda svenska storföretag som är medlemmar eller på annat sätt medverkar i de internationella kartellernas reglering av marknader och priser. Jag vill därför till handelsministern ställa följande frågor:

1. Vilken omfattning har f. n. svenska företags medlemskap eller medverkan på annat sätt i internationella karteller?
2. På vilka varuområden är enligt regeringens uppfattning konsekvenserna inom Sverige f. n. störst av svenska företags medverkan i internationella karteller?

3. Avser regeringen att ta något initiativ för att genom lagstiftning söka förhindra svenska företags medlemskap i internationella karteller?

12 § Kammaren åtskildes kl. 11.48.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert

Nr 25

Måndagen den
17 november 1980

Anmälan av interpellationer